

فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون خشونت علیه زنان

عالیه شکر بیگی، * رضا مستمع **
(تاریخ دریافت ۹۳/۰۲/۰۳، تاریخ پذیرش ۹۳/۱۲/۰۶)

چکیده: خشونت علیه زنان در ابعاد خانگی و اجتماعی آن چه در جوامع توسعه یافته و چه در جوامع در حال توسعه همواره به عنوان یک دغدغه و آسیب مطرح بوده است. تحقیقات زیادی روی این مسئله انجام شده منتها به دلیل داشتن روش‌های مختلف برخورد با مسئله و شقوق متعدد نظری، نتوانسته این انبوه نتایج را در یک قالب پژوهشی که نقطه عطفی برای پژوهش‌های آتی در این حوزه باشد فراهم آورد. در این پژوهش فراتحلیلی با دسته‌بندی نظریات به‌کار گرفته شده در ۲۲ پژوهش کاربردی در حوزه خشونت علیه زنان، تئوری‌های پرکاربرد استخراج و سپس با بررسی روش‌های تحقیق آن‌ها علاوه بر مشخص کردن حیطه و میدان مطالعاتی، اجزا پژوهش‌ها دسته‌بندی شده است. در طبقه‌بندی فرضیات مشخص گردید، ربط نظری با مدل نظری ارائه شده در پژوهش‌ها همخوانی اندکی داشته و تنها سه نظریه "منابع"، "یادگیری" و "فمینیستی" در تبیین مدل فرضی کاربرد اصلی داشته است. در نهایت با استفاده از روش‌های قدرتمند آماری نقش این سه نظریه در تبیین و تایید فرضیات سنجش شد. پیشنهاد‌های پژوهش‌ها نیز براساس اتکا بر پایگاه‌های اقتصادی، جنسیتی و آموزشی دسته‌بندی گردید.

مفاهیم کلیدی: خشونت، زنان، خشونت علیه زنان، خشونت خانگی، فراتحلیل.

a_shekarbeugi@yahoo.com

* هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی (نویسنده مسئول)

** دانشجوی دوره دکتری تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران و پژوهشگر مرکز

rezamostame@yahoo.com

پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پانزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، ص ۱۷۷-۱۵۳

مقدمه و بیان مسئله

خشونت علیه زنان در ابعاد خانگی (خانوادگی) و اجتماعی (عمومی) آن، چه در جوامع توسعه یافته و چه در جوامع درحال توسعه همواره به عنوان یک دغدغه و آسیب مطرح بوده که طیف آن از جامعه صنعتی تا جوامع عقب مانده براساس مولفه‌های فرهنگی و بومی متغیر می‌باشد. زنان در طول تاریخ و در بسیاری از نقاط جهان به دلیل درک نادرست از حقوق انسانی و دلایل دیگر، همواره مورد اجحاف قرار گرفته و برای سرکوب ایشان یکی از نزدیکترین ابزار اعمال خشونت بوده است. امروزه با وجود پیشرفت‌های صنعتی جوامع، رشد تمدن و فرهنگ آن‌ها و توسعه علم و تکنولوژی، هنوز پدیده خشونت خانوادگی یک معضل جهانی به شمار می‌آید. در عصر کنونی که جهان وارد هزاره جدید میلادی شده است، نه تنها خشونت از زندگی زنان رخت برنسته است، بلکه گزارش‌های تکان دهنده از حوادث، آمار، اطلاعات و اخبار از گوشه و کنار جهان ارائه می‌شود که نشان از نقض حقوق بشر در مورد زنان دارند و از این حقیقت تلخ پرده برمی‌دارد که فقط اشکال و صور خشونت علیه زنان تغییر کرده است و ماهیت آن کماکان پابرجاست.

در ایران نیز پژوهشگران و دولت‌ها به خشونت علیه زنان و عوامل مؤثر بر آن همواره توجه کرده‌اند، به طوری که پژوهش‌های گوناگونی برای شناخت عوامل مؤثر بر این پدیده انجام شده و حجم عظیمی از منابع مالی و انسانی صرف پژوهش درباره آن شده است؛ اما به نظر می‌رسد این پژوهش‌ها در حل مسئله یا تقلیل سطح آن در کشور چندان موفق نبوده‌اند. یکی از دلایل اساسی این است که نتایج حاصل از این پژوهش‌ها هماهنگ و یک دست نیست.

در راستای حل این موضوع، فراتحلیل را می‌توان مطالعه و بررسی نظام‌مند پژوهش‌های گذشته دانست. پژوهش‌هایی که همه درباره یک عنوان خاص به عمل آمده‌اند. هنگامی که درباره یک موضوع خاص، پژوهش‌های متعددی صورت گرفته باشد، می‌توان همه آن پژوهش‌ها را مجدداً مورد مطالعه قرار داده و با یکدیگر مقایسه کرد و در واقع با استفاده از فنون آماری خاص، نتایج همه آن پژوهش‌ها را با یکدیگر تلفیق و ترکیب نموده و به یک نتیجه واحد رسید) زاهدی و دیگران، ۱۳۸۵:

(۵۴ و ۵۵)

درخصوص پژوهش‌ها پیرامون خشونت علیه زنان به دلیل تعدد و تنوع اهداف، جامعه آماری، نمونه‌ها، مقاطع، بررسی شده و طرح تحقیق پژوهش‌ها، نتایج به دست آمده پراکنده، نارسا و غیرکاربردی‌اند که در اکثر مواقع با وجود پیش فرض‌های ضمنی، پژوهش در این حوزه را با نوعی از پیش‌داوری مواجه می‌کند. از اینرو فراتحلیل در این حوزه تحقیقاتی که فرد دچار پیشینه ذهنی است، باعث کاهش احتمال پیش‌داوری‌ها می‌شود. همچنین به ارتباط ویژگی‌های یک مطالعه با مطالعه دیگر به واسطه روش‌های آماری تأکید می‌کند. چون هدف فراتحلیل‌گر، تنها خلاصه کردن مجموعه کاملی از ادبیات تحقیق با یک "اندازه اثر" متوسط یا تعیین سطوح شاخص نیست، بلکه او سعی می‌کند چگونگی ویژگی‌های روش‌شناختی مطالعات و عوامل دخیل در اندازه اثر را مطالعه کند. (ایزنلو، ۱۳۹۰) (سهرابی فرد، ۱۳۸۵).

هدف اصلی این پژوهش، ترکیب و مقایسه روش و دیدگاه‌های نظری پژوهش‌های انجام شده در زمینه خشونت علیه زنان و نیز ایجاد ارتباط نظری بین مطالعات و به دست آوردن نتیجه‌ای منسجم از میان نتایج پراکنده مطالعات، با استفاده از روش‌های آماری است تا به کمک آن، زمینه‌های نظری مؤثر بر این مسئله مشخص شود؛ در نتیجه، سؤال اصلی تحقیق نیز در همین جهت شکل می‌گیرد:

برآورد کلی اندازه اثر برای زمینه‌های نظری مؤثر بر خشونت علیه زنان به تفکیک فرضیات مشابه در چه فاصله اطمینانی تغییر می‌کند و آیا آماره مذکور به لحاظ آماری معنادار است. به عبارتی آزمون این فرضیه که بین کاربردهای نظری مطرح شده و خشونت علیه زنان ارتباط وجود دارد و نیز فرضیاتی پیرامون این برآورد که بین اندازه اثرها و تکنیک نمونه‌گیری و روش تحقیق و برخی دیگر از اجزا پژوهش ارتباط منطقی وجود دارد.

همچنین پاسخ به پرسش‌های فرعی از قبیل این که در پژوهش‌های مورد بررسی چه نوع نظریاتی بیشتر استفاده شده و نیز سنجش کیفیت پژوهش‌ها از نظر وضعیت نمونه‌گیری، استنباط فرضیات از نظریات، واریانس تبیین شده و سایر روش‌های تحلیل مطمح نظر قرار می‌گیرد.

ضرورت انجام پژوهش

خشونت علیه زنان یکی از معضلات اجتماعی کلیه کشورهای دنیا به حساب می‌آید. در واقع پدیده‌ای است کهن و جهانی که تمام کشورها متناسب با ویژگی‌های خود، می‌بایست زمینه‌های آن را بشناسند و با بسیج تمام امکانات به کنترل و مهار آن بپردازند. زمینه‌های خشونت علیه زنان تک علی نمی‌باشند و به همین دلیل طیف گسترده‌ای از تبیین‌های نظری رادربدارند. این گستردگی در بنیان نظری وبالطبع نحوه برخورد با مسئله، در روش و یافته‌ها گوناگونی بوجود آورده که طیف وسیعی از رویکردها را در تبیین خشونت علیه زنان پدید آورده است. همچنین تفاوت در کاربردها، ابزارهای اندازه‌گیری، روش‌ها و موقعیت‌های پژوهشی مقایسه یافته‌ها را دشوار می‌سازد. بنابراین کاربرد نتایج متناقض پژوهش‌ها، انتشار، تفسیر، ارزشیابی و شناخت نقاط آن‌ها مستلزم راه‌حلی است که مبتنی بر بازنگری و تجزیه و تحلیل درست پیشینه پژوهشی، به کارگیری شواهد متضاد و استفاده از یک روش ترکیبی است. راه‌حل مبتنی بر شواهد متضاد از لحاظ پیامدهای گوناگون جهت پیشرفت بیشتر در یک حوزه برای کاربرد عملی ضروری است. (هومن، ۱۳۸۷: ۱۰). از این منظر مطالعات متعددی پیرامون خشونت علیه زنان انجام گرفته است که علاوه بر نتایج گوناگون، نحوه برخورد با مسئله در آن‌ها مختلف است. این تنوع باعث گردیده در جمع‌بندی عوامل مؤثر و پدیدآورنده این پدیده و بازخوردها و نتایج حاصل شده، نتوانیم به یک نتیجه مشترک برسیم. در انجام این فرا تحلیل سعی بر ضرورت بازنگری در مبانی نظری برخورد با مسئله خشونت علیه زنان است تا بر اساس این نتایج بتوان وفاق نظری در تبیین این پدیده حاصل آورد.

هدف پژوهش

هدف این پژوهش، بررسی مطالعات و تحقیقات کاربردی پیرامون خشونت علیه زنان در ایران است. در این روند پژوهشی، هدف اصلی بررسی نظریات به کارگرفته شده به علاوه دسته‌بندی روش‌های تحقیق و نیز یافته‌ها می‌باشد. بنابراین طبقه‌بندی رویکردهای نظری پژوهش‌ها به منظور فراتحلیل کلیه اجزاء یک پژوهش هدف این تحقیق می‌باشد. همچنین از اهداف فرعی می‌توان به شناخت بیشتر نظریات پیرامون این مسئله و یافتن فصل مشترک نظری در اینگونه تحقیقات اشاره نمود.

روش انجام پژوهش

روش اصلی در انجام این تحقیق فراتحلیل است. روش فراتحلیل را اولین بار جین گلاس رئیس انجمن تحقیقات آموزشی ایالات متحده در سال ۱۹۷۶ به کار برد. در تعریف فراتحلیل گفته‌اند: «فراتحلیل مجموعه‌ای از روش‌های آماری است که برای یکپارچه کردن نتایج حاصل از پژوهش‌های کاربردی به کار می‌رود» (شریفی، ۱۳۸۳). گلاس که خود در واقع بنیان‌گذار روش فراتحلیل است می‌گوید: «فراتحلیل، تحلیل تحلیل‌هاست». به عبارت دیگر در این روش تحلیل‌ها و تحقیقاتی که درباره یک موضوع انجام شده است گردآوری شده و مورد تحلیل مجدد قرار می‌گیرند و تحقیقات در یک طیف خاص از ضعیف به قوی رتبه‌بندی می‌شوند (ولف، ۱۹۸۶: ۲۰).

در فراتحلیل ابتدا، هدف پژوهشگر مشخص و مسئله تحقیق به روشنی تعریف می‌شود. دوم، از بین مطالعات موجود، از آن‌هایی که با ملاک‌های پژوهش مورد نظر هماهنگی دارند، نمونه‌گیری به عمل می‌آید؛ به طور معمول فراتحلیل بررسی جامع تمامی جامعه مطالعات مربوط است. سوم، داده‌های تحقیقات جمع‌آوری و ویژگی‌های آن‌ها براساس هدف تحقیق فراتحلیلی کدگذاری و طبقه‌بندی می‌شود. نتایج مطالعه به یک مقیاس کمی مشترک تبدیل می‌شود، به طوری که قابل مقایسه باشد. سرانجام برای بررسی روابط بین ویژگی‌های مطالعات و یافته‌ها، روش‌های آماری مورد استفاده قرار می‌گیرد. به طور کلی برای اجرای روش فراتحلیل، ابتدا حوزه‌ای را انتخاب می‌کنیم که نتایج پژوهش‌های انجام شده در آن حوزه دو پهلو یا مشتبه کننده باشد، سپس مراحل زیر را به ترتیب انجام می‌دهیم:

۱. شناسایی منابع و ارزشیابی نتایج پژوهش‌ها؛
 ۲. ترکیب نتایج پژوهش‌های انتخاب شده و مقایسه آن‌ها با یکدیگر؛
 ۳. ارزشیابی نتایج فراتحلیل به منظور کاهش خطا (قاضی طباطبائی، ۱۳۸۹) (نورمن، ۲۰۱۲).
- در این جا با مطالعه اسنادی از نوع تحلیل محتوای متون، پژوهش‌های کاربردی حوزه خشونت علیه زنان مورد واکاوی قرار می‌گیرند و داده‌های مورد نیاز جهت پوشش اهداف متصور، دسته‌بندی نظری، روشی و تحلیلی مبتنی بر یافته‌ها و پیشنهادها از میان ۲۲ پژوهش منتخب بارویکرد کاربردی، استخراج می‌گردد. بدین منظور "جامعه آماری" از میان بیش از ۵۰ پژوهش در این حوزه، ۲۲ مورد که مرتبط با روش برخورد با مسئله در این پژوهش بود، برگزیده شد. نکته مهم دیگر آنکه در انتخاب این پژوهش‌ها

بیشتر آن دسته که رویکرد جامعه‌شناسانه به مسئله خشونت علیه زنان داشتند، مورد پایش و تحلیل قرار گرفتند. ضمناً این پژوهش‌ها به منظور سنجش میزان روایی در اختیار ۵ داور قرار گرفت و امتیازات (از یک تا صد) آن‌ها با استفاده از ضریب نهایی روایی اثر بخش مورد ارزیابی قرار گرفت. تکنیک جمع‌آوری پرسشنامه معکوس بوده و پس از گردآوری آن‌ها، تحلیل توسط ارزیاب و نیز در بخشی با استعانت از نرم‌افزار^۱ spss و^۲ cma در تحلیل اندازه اثرها به کار گرفته شد.

تبارشناسی خشونت علیه زنان

اسلام به عوامل فرهنگی زمینه ساز خشونت علیه زنان توجه نموده و با آن به مقابله برخاسته است. این عوامل فرهنگی متعدد می‌باشد، از جمله: اعتقاد به این که وجود پسر بر دختر ترجیح دارد، به این دلیل که پسران بازده اقتصادی دارند و دختران مصرف‌کننده‌ی اقتصاد خانواده‌اند، یا این که پسران امکان رشد و تعالی بیشتری دارند، لذا سعادت‌مندی آنان افزون تر است.

خشونت علیه زنان اصطلاحی تخصصی است که برای توصیف کلی کارهای خشونت‌آمیز علیه زنان به کار می‌رود. همانند جرم ناشی از تنفر^۳، این شکل از خشونت علیه گروه خاصی از مردم (زنان) اعمال می‌شود و جنسیت قربانی پایه اصلی خشونت است (آقابیکولی، ۱۳۸۶؛ حسینی، ۱۳۸۵).

طبق اصول حقوقی سازمان ملل متحد خشونت علیه زن این گونه تعریف شده است: اعمال هر گونه خشونت که نتیجه آن آسیب جنسی و روانی که توأم با درد و رنج باشد؛ اعم از تهدید یا ارتکاب عمل از جنسی گرفته تا سلب آزادی صرفنظر از آن که در ملاء عام بوده باشد و یا در محیط خانه.

نیز در ماده اول قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره رفع خشونت علیه زنان می‌خوانیم: اصطلاح خشونت علیه زنان به معنای هر عمل خشونت‌آمیزی می‌باشد که مبتنی بر اختلاف جنسیت بوده و منجر به صدمه یا رنج بدنی، جسمی، روحی برای زنان گردد و یا احتمال منجر شدن به این آسیب‌ها و رنج‌ها وجود داشته باشد. از جمله تهدید به این گونه اعمال، زورگویی، محروم سازی خود سرانه آزادی، خواه در محیط عمومی روی بدهد خواه در زندگی خصوصی (اعزازی، ۱۳۸۰: ۲۴) (اعزازی، ۱۳۸۰).

طبقه‌بندی اجزا پژوهش‌های مورد بررسی

الف- طبقه‌بندی مبانی نظری

مانند هر پدیده دیگری در جامعه‌شناسی، در مورد خشونت نیز وجود نظریه‌هایی که قادر به توضیح و تفسیر این پدیده و پیش‌بینی در مورد آینده باشد ضرورت دارد. در صورت وجود دیدگاه‌ها و مبانی نظری، نه تنها اعداد و ارقام پراکنده بهتر مورد تفسیر و بررسی قرار می‌گیرند بلکه در نهایت عوامل و

1. Statistical package for social science
2. Comprehensive Meta-Analysis
3. Hate Crime

شرایطی که خشونت در آن بروز می‌نماید قابل تبیین و توضیح می‌یابند؛ بنابراین نظریه‌پردازان نیز هر چند آهسته، متوجه شده و سعی کردند الگویی نظری برای تبیین پدیده خشونت خانوادگی ارائه دهند. در میان پژوهش‌های مورد بررسی در فراتحلیل به نظریات متعددی اشاره شده و از روی آن مدل سازی صورت پذیرفته است. در این تحقیقات برای پرخاشگری علیه زنان چهارچوب‌های نظری ارائه شده که بیشتر به نظریه‌های جامعه‌شناسی در مورد خشونت پرداخته و در برخی به اختصار به دیدگاه‌های روانشناسی، به خصوص با تکیه بر آثار فروید که در آن‌ها پرخاشگری به منزله غریزه در نظر گرفته شده اشاره می‌شود. این عقیده که پایه‌های غیرعلمی آن به قبل از فروید برمی‌گردد به طور ساده برای مبناست که افراد به این سبب به پرخاشگری و خشونت دست می‌زنند که انسان طبیعتاً پرخاشگر است (اعزازی، ۱۳۸۰). جامعه‌شناسان نیز در بیان دیدگاه‌های خود پیرامون خشونت و به خصوص خشونت علیه زنان زمینه فکری و روشی یکسانی درباره تحلیل این موضوع نداشته‌اند. در این مطالعه نظریات متعددی که در پژوهش‌های انجام شده، مورد استفاده قرار گرفته و خاستگاه و بینش جامعه‌شناختی داشته استخراج شده است؛ از میان ۲۲ پژوهش مرتبط با بحث خشونت مردان در خانواده و به خصوص علیه زنان، با ذکر مختصری از نظریات مورد استفاده در پژوهش‌ها، تعدد کاربرد آن‌ها نیز برشمرده شده که به قرار ذیل است:

جدول ۱- نظریات پیرامون خشونت علیه زنان در پژوهش‌های مورد بررسی

ردیف	نظریه	شرح
۱	یادگیری اجتماعی	از این دیدگاه "بندورا" رفتار از طریق تقلید (تقلید رفتار اعضای خانواده یا دیگران) و هم از طریق تجربه‌های مستقیم فرار گرفته می‌شود. اگر ارائه این رفتار در محیطی باعث برطرف کردن نیاز برای رسیدن به هدفی گردد احتمال بروز آن حتی بدون وجود پاداش هم زیاد خواهد بود به خصوص اگر این رفتار را الگویی ارائه دهد که برای مشاهده‌گر ارزش و اهمیت داشته پایگاه بالایی نیز داشته باشد. اشترواس و همکاران مراحل زیر را در یادگیری خشونت از طریق خانواده مشخص کرده‌اند: الف - یادگیری این موضوع که افرادی که یکدیگر را دوست دارند به هم رفتار خشونت آمیز نیز دارند. ب - نبود منع اخلاقی در مورد خشونت ج - مجاز بودن خشونت در صورت نبود راه حل دیگری. فرد تحت تاثیر خانواده به تدریج نقش‌های جنسیتی را فرا می‌گیرد. دختران می‌آموزند که نقش جنسیتی زن بزرگسال همراه با پذیرش و فرودست و وابستگی به مرد است و پسران نیز می‌آموزند که مردان برتر از زنان هستند و باید به دنبال امیال و آرزوهای خود باشند.
۲	مبادله	اساس این نظریه براین است که در روابط میان افراد هر فردی می‌کوشد سود خود را به حداکثر و هزینه‌هایش را به حداقل برساند. در نتیجه تنها زمانی که برای افراد دخیل در یک رابطه هزینه و سود در سطح متعادلی باشد رابطه میان افراد پابرجا می‌ماند. گلز خشونت را از نظر این دیدگاه بدین شکل توصیف می‌کند. از این منظر در یک رابطه خشونت آمیز میان زن و شوهر نسبت سود و هزینه به شکل زیر است: شوهری زن خود

<p>را کتک می‌زند و از دید او این رفتار به حق است زیرا از آن جا که زن رفتاری مطابق میل او ندارد رابطه هزینه و سود نامناسب است و تعارض به وجود آمده خاتمه بخشیدن به این وضعیت را ضروری می‌تواند در نتیجه شوهر سعی می‌کند از طریق پیش گرفتن رفتار خشونت‌آمیز مجدداً تعادلی در خانواده برقرار کند. و در اثر این رفتار زن از رفتار ناشایست خود دست برمی‌دارد و مرد به هدف خود می‌رسد و از آن جا که توانسته است بر جریان زندگی نظارت داشته باشد اعتماد به نفسش افزایش می‌یابد.</p> <p>اگر رابطه متعادلی میان سود و هزینه‌های شغلی وجود نداشته باشد فرد آن شغل را رها می‌کند. در حالی که روابط خانوادگی دارای جنبه‌های عاطفی و اجتماعی است که رها کردن آن و پیدا کردن خانواده جدید بسیار مشکل است. در نظریه مبادله افراد موجوداتی عاقل و محاسبه‌گر در نظر گرفته می‌شوند که برای کسب حداکثر رضایت و دادن حداقل زیان بایکدیگر رابطه‌ای مبادله‌ای برقرار می‌کنند با آن که نظریه مبادله نوعی عدالت را به ذهن القا می‌کند همان‌گونه که منتقدان اظهار داشته‌اند هدف آن سوء استفاده برای مشروعیت بخشیدن به حقوق قدرتمندان است.</p>		
<p>نظریه نظارت اجتماعی بر وجود جرم و رفتار خشونت‌آمیز در انسان چه دارای انگیزه‌های درونی باشد و چه از طریق عوامل محیطی به وجود آید تاکید می‌ورزند در این نظریه این اصل حاکم است که افراد برای رسیدن به هدفی یا دستیابی به اقتدار در برابر دیگران به استفاده از زور و قدرت تمایل دارند اصل دوم این است که نظارت اجتماعی به مثابه مانعی در سر راه اقتدار و خشونت قرار می‌گیرد زیرا از آن جا که انسان بدون وجود محدودیت‌های اجتماعی به جرم و جنایت و رفتار ناپهناج تمایل دارد جامعه باید سازوکار (مکانیسم) نظارت بر آن‌ها را بوجود آورد. در این نظریه برای انجام رفتار بزهکارانه وجود فشار خارجی ضرورت ندارد بلکه نبود نظارت اجتماعی باعث بروز چنین رفتاری می‌شود.</p> <p>گلز در مورد انطباق این نظریه با خانواده سوال می‌کند که چرا مردان همسران خود را کتک می‌زنند؟ پاسخ ساده این است که چون این عمل مجاز است. در خانواده با غیبت نهادهای نظارتی دولتی روبرو هستیم و علاوه بر آن وجود نگرش تقسیم قدرت بر حسب جنس است که وجود این عوامل بروز خشونت را تسهیل می‌کند. اکثر اوقات زنان و کودکان گمان می‌کنند تنها راه از میان برداشتن خشونت انطباق رفتار و علائق خود با درخواست‌های شوهر و پدر است این پدیده‌ای است که گرین آن را نظارت از طریق هم‌رایی نامیده است.</p>	<p>نظارت اجتماعی</p>	<p>۳</p>
<p>این نظریه توجیه‌کننده خشونت است در این دیدگاه خانواده گروهی است که در آن افرادی با جنسیت‌ها و گروه‌های سنی متفاوت مدتی طولانی در ارتباط نزدیک با هم قرار دارند و برخلاف سایر گروه‌ها در این گروه سلسله مراتب براساس تخصص یا صلاحیت و لیاقت صورت نمی‌گیرد بلکه براساس جنسیت سن و قدرت اقتصادی و وجود علائق متفاوت در این گروه ناهمگون سبب به وجود آمدن تضادهای آشکار یا پنهان می‌شود. در این نظریه رفع تضادهای خانوادگی از راه خشونت امکان پذیر است و خشونت سبب طبیعی شدن جریان زندگی روزمره می‌شود و خانواده به کارکردهای اساسی خود می‌پردازد. مسئولیت زنان انجام دادن وظایف خانوادگی و مسئولیت اصلی مردان برقرار ارتباط با جهان خارج است.</p> <p>پارسونز بر تفکیک نقش‌های جنسیتی تاکید می‌کند و پدر را رئیس و مادر را مدیر داخلی خانواده می‌داند. در صورت وجود تعارض در خانواده، مرد به خشونت متعادل دست می‌زند و از این طریق شخصیت خود را متعادل می‌سازد و به احتمال زیاد در اثر رفتار خشونت‌آمیز او تضاد خانوادگی به پایان می‌رسد بنابراین خشونت متعادل که</p>	<p>کارکرد گرای</p>	<p>۴</p>

<p>جامعه نیز آن را می‌تواند تحمل کند سبب به نمایش درآوردن احساسات فرد به صورت آزاد می‌گردد که این بهتر از آن است که فرد احساسات خود را حبس کند و ناگهان منفجر گردد. در بررسی‌های متعدد در زمینه خشونت مشخص شده است که تحمل خشونت بی‌خطر، زمینه ساز رفتار خشونت آمیز و خطر ناک می‌شود.</p>		
<p>هماهنگی فرهنگی در مورد وجود هماهنگی میان ارزش‌های اساسی یک جامعه و پدیده‌ای اجتماعی مانند خشونت بحث می‌کند. دوباش و دوباش ارتباط مشخصی میان رفتار خشونت آمیز مردان نسبت به زنان و هنجارهای اجتماعی یافته‌اند. مردانی که با همسران خود بدرفتاری می‌کنند در فرهنگی زندگی می‌کنند که در آن حاکمیت مردان بسیار بیشتر از زنان است از ویژگی‌های دیگر این فرهنگ تأیید پرخاشگری مردان، وجود حاکمیت مردانه و فرمانبرداری زنان است بنابراین در جوامع پدرسالارانه استفاده از قدرت برای ثبات و برقراری امتیازات مردان دارای مشروعیت است و همچنین مردانی که زنان خود را کتک می‌زنند به ندرت گمان می‌برند که عمل خلافی انجام می‌دهند بلکه در اثر حمایت هنجارهای عمومی جامعه معتقد می‌شوند رفتارشان بر طبق هنجارهای اجتماعی است. فرضیه دیگر این است که هر قدر جامعه‌ای استفاده از خشونت را برای رسیدن به اهداف جذاب تبلیغ کند احتمال مشروعیت بخشیدن به آن در ابعاد دیگر اجتماعی افزایش می‌یابد. باوکر بر این باور است که خرده‌فرهنگ‌ها به موازات فرهنگ حاکم وجود دارند و امکان دارد حتی جهت‌گیری آن‌ها مخالف هنجارهای عمومی جامعه باشد و تنها در افراد متعلق به طبقات پایین جامعه رفتار خشونت‌آمیز نمی‌گنجد بلکه در طبقات دیگر جامعه هم چنین رفتاری وجود دارد.</p>	<p>هماهنگی فرهنگی</p>	<p>۵</p>
<p>هر چه وقایع یا موقعیت‌های تنش آفرینی که خانواده و زنان را تهدید می‌کند بیشتر باشد احتمال بروز رفتار خشونت آمیز در آن خانواده بیشتر خواهد شد. اما نمی‌توان همیشه فرض را بر این گذاشت که موقعیت‌های تنش آفرین به خشونت خانوادگی می‌انجامد. احتمال بروز چنین رفتاری زمانی بیشتر می‌شود که فرد خشن از طریق مشاهده یا کسب تجربه خشونت را پاسخ صحیحی بداند و با اعتقاد به مشروعیت چنین رفتاری دست به خشونت بزند. ناهمخوانی میان ساختار اجتماعی و ساختار فرهنگی، جدایی میان اهداف و وسایل موجود و دلخواه سبب افزایش فشار گردیده و افراد را به سمت استفاده از خشونت سوق می‌دهد.</p> <p>از دیدگاه نظریه تضاد استاین متز در مورد خشونت خانوادگی چنین می‌گوید: "در نظریه تضاد، تعارض و تضاد اجزای همیشگی و چاره ناپذیر هر نوع رابطه دو نفره یا گروهی‌اند که در آن، موقعیت‌های فرادستی و فرودستی و اهداف رقابت آمیز وجود دارد. خانواده را می‌توان گروهی در نظر گرفت که در آن، علایق متضاد و روابط رویاروی میان افراد دیده می‌شود و در صورتی که نتوان برای حل تضاد از روش‌های دیگر بهره گرفت، استفاده از خشونت برای پیشبرد اهداف فردی مطرح می‌شود"</p>	<p>ساختار اجتماعی (تنش و تضاد)</p>	<p>۶</p>
<p>صاحب‌نظران این حوزه معتقدند که دلیل اصلی خشونت وجود ساختارهای اقتداری پدرسالارانه در جامعه است. نهاد خانواده در حکم نهاد مرکزی پدرسالاری براساس نابرابری‌های اجتماعی و استثمار زنان و کودکان بنا نهاده شده است و ایدئولوژی‌های جامعه می‌کوشند آن را حفظ کنند. از دید آن‌ها خشونت مردان انعکاس و آشکار سازی نظامی از حاکمیت کلیه مردان جامعه بر کلیه زنان است که در شکل تاریخی و مقایسه تطبیقی دیده شده است. مارتین خشونت مردان نسبت به زنان را رسم و قاعده زندگی می‌داند و معتقد است که ساختار اقتصادی و اجتماعی جوامع بر اثر بی‌اعتباری و تحقیر و استثمار زنان شکل گرفته است. یکی از روش‌هایی که در روابط زناشویی سبب بی‌قدرتی زنان می‌شود بی‌ارزش جلوه دادن فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی زنان در</p>	<p>فمینیستی</p>	<p>۷</p>

<p>جامعه و افزایش اقتدار مردان در زمینه ازدواج است. همچنین ناظران اجتماعی تقسیم وظایف را با توجه به محدود کردن آزادی تحرک زنان بر عهده گرفته‌اند و تا حد امکان نظارت را به مردانی محول می‌کنند که نقش پدر، شوهر و برادر را دارند.</p>		
<p>نظام خانواده مانند هر نظام یا واحد اجتماعی دیگری دارای نظامی اقتداری است و هر کس که به منابع مهم خانواده بیشتر از دیگران دسترسی دارد می‌تواند سایر اعضا را به فعالیت در جهت امیال خود وادارد. گود می‌گوید که افراد بسیار قدرتمند خانواده کمتر از دیگران به اعمال قدرت از طریق خشونت بدنی دست می‌زنند زیرا منابع متعدد دیگری دارند که از طریق آن‌ها قادر به اعمال قدرتند. اما در میان افرادی که دارای ضعف اجتماعی و اقتصادی هستند تنها منبع قدرت، زور بدنی و استفاده از آن است. حتی زمانی که پایگاه اجتماعی زن از شوهر بالاتر باشد اعمال خشونت مرد نه تنها کمتر نمی‌شود بلکه افزایش هم می‌یابد. در بررسی‌های گلز به این نتیجه رسیدند مردانی که نسبت به زنان خود در موقعیت پایین‌تری قرار دارند دچار سردرگمی و ناکامی می‌شوند و از آن جا که خشونت آخرین منبع کسب قدرت است برای اعمال حاکمیت خود به آن توسل می‌جویند.</p>	منابع	۸
<p>در این دیدگاه خانواده نظامی در نظر گرفته شده است که دارای مرزهای باز یا بسته یا قابل نفوذ با محیط اطراف خود است. این مبادله به صورت بازخورد منفی یا مثبت صورت می‌گیرد و اهداف نهفته در نظام بر بازخورد تاثیر دارند. مثلاً ممکن است خشونت در جهت دستیابی به هدف یا بقای نظام وسیله موثری باشد. خشونت از طریق راه و روشی که نظام درونی و بیرونی خانواده به آن واکنش نشان می‌دهد تحت تاثیر قرار می‌گیرد بازخوردهای مثبت سبب افزایش رفتارهای خشونت آمیز و بازخوردهای منفی باعث کاهش آن می‌شود باید به این نکته توجه کرد که معمولاً توسل به خشونت به نتیجه دل خواه می‌رسد و تقویت مثبت می‌شود از طرف دیگر عدم استفاده از خشونت سبب تشدید موقعیت‌های تعارضی یا تقویت منفی می‌گردد. بنابراین در نهایت طبق نظریه بر چسب زنی فرد عامل خشونت که از جانب محیط نیز مورد تائید قرار می‌گیرد خود را موظف به تکرار رفتار خشونت آمیز می‌یابد.</p>	سیستمی	۹
<p>بر اساس تئوری جامعه‌پذیری نقش جنسیتی، زنان و مردان جامعه‌پذیری نقش جنسیتی متفاوتی را دریافت می‌کنند. رفتار والدین با فرزندان متأثر از قالب‌هایی است که از آن به عنوان کلیشه‌های جنسیتی تعبیر می‌شود. حتی کسب هویت در بدو امر فرآیند دوجانبه‌ای بین والدین و نوزاد است. خانواده‌ها آگاهانه یا ناآگاهانه دختر و پسر را مانند یکدیگر تربیت نکرده و بر اساس جنسیت فرزندان خود نقش‌های متفاوتی ایفا می‌کنند. این سبک رفتار والدین و اطرافیان با کودک متأثر از قالب‌هایی است که از آن به عنوان کلیشه‌های جنسیتی تعبیر می‌شود. طبق این باورهای جنسیتی، مردان ویژگی‌هایی مانند پرخاشگری، واقع‌بینی و استقلال دارند و زنان ضعیف، منفعل و وابسته به مردان هستند. از این منظر خشونت به عنوان یک ویژگی در نقش مردانه تعریف گشته و اعمال آن بر زنان امری طبیعی تلقی می‌گردد.</p>	جامعه پذیری جنسیتی	۱۰

منبع: برداشتی آزاد از شهلا، اعزازی، خشونت خانوادگی؛ زنان کتک خورده، ۱۳۸۰؛ ریچارد، جنکینز، هویت اجتماعی، ت: تورج یاراحمدی، ۱۳۸۱ و پژوهش‌های مورد بررسی.

جدول ۲- میزان کاربرد نظریات در مبانی نظری پژوهش‌های مورد بررسی

ردیف	عنوان پژوهش	نظریات											
		یادگیری اجتماعی	مبادله	نظارت اجتماعی	کارکردگرایی	هماهنگی فرهنگی	ساختارگرایی	فمینیستی	منابع	سیستمی	جنسیتی	جامعه پذیری	سایر
۱	بررسی اشکال خشونت خانوادگی در خانواده‌های نظامیان	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
۲	بررسی توصیفی خشونت خانگی علیه زنان در شهر ارومیه					○	●						
۳	بررسی خشونت خانوادگی در خانواده‌های تهرانی					○		○					
۴	بررسی علل و آثار خشونت علیه زنان در خانواده در مراجعین به مرکز پزشکی قانونی بابل	○				○		○					
۵	بررسی عوامل مؤثر بر میزان خشونت مردان نسبت به زنان در خانواده	●				●	●	●					
۶	بررسی عوامل مؤثر بر خشونت مردان معتاد علیه زنان باردار	●				●	●	●					
۷	بررسی عوامل مؤثر بر خشونت مردان نسبت به زنان در استان مازندران												لسول
۸	بررسی میزان خشونت خانگی علیه زنان و ارتباط آن با مشخصات زوجین	○											
۹	بررسی میزان خشونت مردان علیه زنان و متغیرهای مرتبط با آن در میان خانواده‌های ساکن در شهر اردبیل					●	●	●	●	●	●	●	

فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون خشونت علیه زنان

حمایت اجتماعی	●		●						●	۱۰	بررسی نقش خشونت علیه زنان، جامعه‌پذیری جنسیتی و سرمایه‌های اجتماعی در پیش‌بینی سلامت روان گروهی از زنان شهر تهران
روان شناختی			○		○	○		○	○	۱۱	بررسی نوع و عوامل خشونت خانگی علیه زنان در بین قبایل ترکمن استان گلستان
	●								●	۱۲	تبیین نگرش دانشجویان دختر نسبت به خشونت علیه زنان آزمون تجربی دیدگاه یادگیری اجتماعی
		●	●		●		○	●	●	۱۳	خشونت خانگی علیه زنان باردار شیوع و علل مرتبط
شبکه و رفتار گرای				●					●	۱۴	خشونت خانگی، تهدیدی علیه سلامت روانی مطالعه جامعه‌شناختی زنان متأهل شهر تبریز
تعامل	●		●	●					●	۱۵	خشونت علیه زنان در تهران رابطه بین جامعه‌پذیری جنسیتی، منابع در دسترس زنان و روابط خانوادگی
			○	●		○				۱۶	خشونت علیه زنان در خانواده (تحقیقی در تهران)
		●		●	●					۱۷	خشونت علیه زنان و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی شهرستان شهرکرد
شبکه و تعامل	●		●	●	○	●			●	۱۸	رابطه مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی خانواده با خشونت خانگی علیه زنان در شهر خرم‌آباد
آسیب شناسی روانی		●	●	●	●				●	۱۹	گرایش شوهران به خشونت علیه همسران مطالعه موردی شهر شیراز

رابطه‌ی الگوی روابط خانوادگی و خشونت خانواده علیه زنان در استان لرستان	●				○						۲۰
نگاهی جامعه‌شناختی به پدیده خشونت علیه زنان (مطالعه موردی اصفهان)	○		●	●				○			۲۱
بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان (مطالعه شهرستان روانسر)	●		●	●		●	●	●		●	۲۲
مجموع	۷	۵	۱۶	۱۲	۹	۱۰	۴	۵	۱	۱۴	
درصد از کل	۳۲	۲۳	۷۳	۵۵	۴۱	۴۵	۱۸	۲۳	۵	۶۴	

● مستقیم اشاره شده است.

○ غیرمستقیم اشاره شده است.

روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
۱۶۴
پرتال جامع علوم انسانی

بر طبق جدول ۲ و با استفاده از یازده نظریه احصا شده پیرامون خشونت علیه زنان در بعد جامعه شناختی، مشخص می‌گردد در ۲۲ پژوهش مورد بررسی، ۱۶ مورد (۷۳ درصد) در چارچوب و مبانی نظری از نظریه منابع یاد کرده و یا غیرمستقیم بدان اشاره داشته‌اند. همچنین در ۱۴ پژوهش (۶۴ درصد) نیز نظریه یادگیری مبنای نظری قرار گرفته و نظریه فمینیستی و پدربسالاری در خشونت علیه زنان در ۱۲ پژوهش (۵۵ درصد) بکارگرفته شده است. در حدود ۱۰ پژوهش (۴۵ درصد) نیز از نظریات فرهنگی و ساختارگرایی بهره جستند. البته این بدان معنا نیست که فقط در یک پژوهش استفاده شده باشد؛ کما این که در برخی از آن‌ها همزمان ۶ یا ۷ نظریه جهت تکوین و تدوین مدل نظری به کارگرفته شده است. با صرف نظر از نظریه مبادله که فقط در یک تحقیق آمده، نظریات کارکردگرایی و نظارت اجتماعی کمترین کاربرد را در ۲۲ پژوهش تحت نظر داشته‌اند.

ب- طبقه‌بندی و ارزیابی روش‌شناسی پژوهش‌های مورد بررسی

ب-۱- طبقه‌بندی روش‌های پژوهشی

پایه هر علمی روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود. ممکن است از روش تحقیق معانی متمایزی استنباط شود، در این جا منظور از روش تحقیق صرفاً یک فرآیند نظام‌مند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه‌حل یک مساله نیست (خاکی، ۱۳۸۷)، در برخی از تحقیقات و پژوهش‌های مورد بررسی در مجموع مساله برای تحقیق وجود دارد که مشخصاً ناظر بر مقوله کلی خشونت علیه زنان است اما نحوه برخورد با این مسئله در تمامی این پژوهش‌ها یکسان نیست. به عبارتی بسته به ماهیت پژوهش شیوه برخورد با مسئله در هر یک از تحقیقات می‌تواند متغیر باشد.

از جمله عوامل موثر در انتخاب روش تحقیق می‌توان به نوع مساله مورد تحقیق، مرحله تعمق درباره تحقیق و علاقه شخصی محقق و نوع تحقیق اشاره داشت. روش‌های تحقیق را با معیارهای مختلفی دسته‌بندی می‌کنند. در این بخش می‌کوشیم که پژوهش‌های مورد بررسی را به تفکیک روش، تکنیک‌های نمونه‌گیری، نحوه جمع‌آوری اطلاعات، میدان مطالعه، فرضیات تحقیق، پایش و طبقه‌بندی می‌کنیم. سپس سهم هر یک از مقولات در روش‌شناسی محاسبه می‌گردد (صدیق سروستانی، ۱۳۷۹: ۷۴).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳- طبقه‌بندی روش‌شناسی پژوهش‌های مورد بررسی*

ردیف	روش تحقیق	تعداد فرضیه یا سوال	حجم نمونه	میدان مطالعه	روش نمونه‌گیری	روش جمع‌آوری داده‌ها	روش تحلیل
۱	پیمایشی	۲	۳۰۰ نفر	زنان خانوار پرسنل نظامی تهران	خوشه‌ای	پرسشنامه	تحلیل واریانس
۲	اسنادی-پیمایشی	۶	۲۷۲ نفر	زنان مراجعه‌کننده به کلانتری‌های ارومیه	کل جامعه هدف	اسناد و مدارک	توصیفی
۳	پیمایشی	۲	۵۰ زوج	مراجعه به دادگاه و پزشکی قانونی شهر تهران	تصادفی ساده	پرسشنامه	ضریب همبستگی
۴	پیمایشی و میدانی	-	۱۸۳+۳۲۵ نفر	زنان خوشونت‌دیده مراجعه به پزشکی قانونی شهر بابل و زنان متاهل خوشونت‌ندیده	کل جامعه هدف	پرسشنامه و مصاحبه-مشاهده	آزمون t، کای دو، من ویتنی
۵	اسنادی-پیمایشی	-	۲۵۰ نفر	زنان متاهل شهر ایلام	خوشه‌ای دو مرحله‌ای	پرسشنامه	آزمون گاما، کندال b,c و کای دو
۶	پیمایشی	۸	۶۰۰ نفر	زنان باردار مراجعه‌کننده به مراکز درمان دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران	-	پرسشنامه	آزمون t، کای دو، تحلیل واریانس یکطرفه، تحلیل رگرسیون
۷	پیمایشی	۵	۳۷۲ نفر	زنان متاهل ساکن استان مازندران	طبقه‌ای متناسب	پرسشنامه	توصیفی
۸	پیمایشی و میدانی	-	۸۱۱ نفر	زنان مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر تهران	طبقه‌ای-تصادفی	پرسشنامه-مصاحبه	آزمون کای دو، دقیق فیشر
۹	پیمایشی	۳	۴۰۰ نفر	خانواده‌های ساکن در شهر	خوشه‌ای چند	مصاحبه-پرسشنامه	تحلیل واریانس تک عاملی،

فرا تحلیل مطالعات انجام شده پیرامون خشونت علیه زنان

ضریب همبستگی اسپیرمن	مرحله‌ای	اردبیل					
آزمون t، رگرسیون ضریب همبستگی	پرسشنامه	نمونه در دسترس	زنان خشونت دیده مراجعه کننده به مجتمع های قضایی خانواده و زنان خشونت دیده عادی شهر تهران	۱۸۴+۲۲۸ نفر	۶	پیمایشی	۱۰
آزمون کای دو تک و چند متغیره	پرسشنامه	خوشه‌ای، طبقه‌ای تصادفی	زنان متاهل قبایل ترکمن استان گلستان	۴۰۰ نفر	۷	پیمایشی	۱۱
تحلیل واریانس، آزمون t، رگرسیون چندمتغیره	پرسشنامه	طبقه‌ای تصادفی متناسب	دانشجویان دختر دانشگاه مازندران	۴۵۰ نفر	۲	پیمایشی	۱۲
آزمون کای دو، همبستگی	برگه ثبت داده‌ها و پرسشنامه	نمونه‌گیری در دسترس	زن باردار مراجعه کننده به زایشگاه‌های شهرهای میاندوآب، مهاباد و بناب	۱۹۵۰ نفر	۳	اسنادی- پیمایشی	۱۳
آزمون همبستگی، تحلیل مسیر	پرسشنامه	طبقه‌ای تصادفی	زنان متاهل شهر تبریز	۳۸۴ نفر	۹	پیمایشی	۱۴
تحلیل واریانس یکسویه، همبستگی پیرسن، تحلیل مسیر	مصاحبه	طبقه‌ای با حجم متناسب	زنان متاهل تهرانی دارای حداقل یک فرزند	۲۰۰ نفر	۴	پیمایشی	۱۵
آزمون کای دو، همبستگی	پرسشنامه- مصاحبه عمقی	تصادفی ساده	زنان متاهل شهر تهران	۱۰۰ نفر	۴	پیمایشی	۱۶
آزمون کای دو، همبستگی فی	پرسشنامه	تصادفی سیستماتیک، متناسب	زوج‌های شهرستان شهرکرد	۱۶۲ زوج	۳	اسنادی- پیمایشی	۱۷
رگرسیون	پرسشنامه	تصادفی	زنان متاهل تحت پوشش	۳۸۳ نفر	-	پیمایشی	۱۸

		سیستماتیک	مراکز بهداشتی و درمانی خرم‌آباد				
همبستگی پیرسن، آزمون t، تحلیل واریانس	پرسشنامه	طبقه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای	مردان متأهل تکهمسر شیراز با حداقل یکسال ازدواج	۴۰۰ نفر	۴	پیمایشی	۱۹
تحلیل واریانس یکطرفه، همبستگی پیرسن و رگرسیون چندمتغیره	پرسشنامه	خوشه‌ای چندمرحله‌ای	زنان جامعه شهری استان لرستان	۳۸۳ نفر	۱	پیمایشی	۲۰
آزمون کای دو، همبستگی	-	-	مقالات موردی پیرامون خشونت علیه زنان در شهرهای اصفهان، اسلامشهر، تبریز، تهران	۷ پژوهش	۵	اسنادی	۲۱
همبستگی پیرسن	پرسشنامه- مصاحبه	خوشه‌ای، سیستماتیک	زنان متأهل شهر روانسر (استان کرمانشاه) با حداقل یکسال ازدواج	۲۰۰	۵	پیمایشی	۲۲

* شماره ردیف مطابق جدول ۲ معرف عنوان پژوهش‌های مورد بررسی می‌باشد.

در این بخش و در توضیح اجزا پژوهش‌های مورد بررسی به عنوان گامی جدی از فراتحلیل، ابتدا اجزا بخش روش‌شناسی ۲۲ پژوهش در حوزه خشونت علیه زنان، در جدول شماره ۳ خلاصه گردید و پس از کدگذاری، فراوانی تکرار هر کدام از آن‌ها احصاء گردید. در این تحقیق از ذکر ماهیت پژوهش‌ها اجتناب شده است چراکه در گزینش پژوهش‌ها آن دسته که ماهیت کاربردی داشته‌اند، انتخاب شدند. همچنین آنچه در این جا بیش از سایر اجزا برای فراتحلیل اهمیت دارد، فرضیات استخراج شده می‌باشد که طیف وسیعی از متغیرهای مستقل و وابسته را شامل می‌گردد. از تعداد ۲۲ پژوهش مورد بررسی چهار مورد (۱۸ درصد) به سوال و یا فرضیه اشاره‌ای نداشتند. البته سعی شده تا حتی اگر اشاره مستقیم هم به سوال یا فرضیه نشده، باز از دل بیان مسئله و یا اهداف سوالات و فرضیات استخراج شوند. عمده تحقیقات به سوال و فرضیه اشاره داشته‌اند ولی در مواردی در قسمت تبیین اهداف، سوال مطرح شده که همان مبنای تحلیل ما قرار گرفته است. همان طور که می‌دانیم جایگاه سوال با فرضیه در تحقیقات اجتماعی و یا هر پژوهش دیگر متفاوت است و در حقیقت فرضیات از برآیند اجزای مختلف پژوهش که یکی از آن‌ها سوالات هستند، اتخاذ می‌گردند؛ از میان ۲۲ پژوهش حاضر ۸ (۳۶ درصد) اثر به صورت مستقیم به فرضیه اشاره کرده و دو پژوهش (۹ درصد) غیرمستقیم فرضیه خود را بیان نموده است. پیرامون سوالات نیز ۸ مورد (۳۶ درصد) پرسش‌هایی را مطرح کرده و یک مورد اهداف را به شکل سوالی بیان نموده است. بنابراین با جمع کردن فرضیات مستقیم و غیرمستقیم می‌توان اذعان داشت تنها ۴۵ درصد از پژوهش‌ها، فرضیه مورد آزمون خود را در اجزاء پژوهش جای داده‌اند. در ادامه طی جدول ۴ محتوای فرضیات در یک دسته‌بندی احصاء می‌گردند.

جدول ۴- دسته‌بندی فرضیات ارائه شده در پژوهش‌های مورد بررسی

متغیر وابسته و پاسخ	متغیر مستقل و اثرگذار	نظریه مرتبط	تعداد تکرار
خشونت علیه زنان	منابع اقتصادی	منابع	۴
	تجربه خشونت در نسل قبلی	یادگیری	۴
	عامل فرهنگی	هماهنگی فرهنگی	۲
	جامعه پذیری، نقش و عامل جنسیتی	جامعه پذیری جنسیتی	۳
	پدرسالاری	فمنیستی	۲
	حمایت‌های قانونی و اجتماعی	نظارت اجتماعی	۱
	عدم پذیرش و انجام تکالیف	کارکردگرایی	۱

در این دسته‌بندی صرفاً فرضیات در نظر گرفته شد و سعی بر آن بود تا ارتباط متغیرها با مبانی نظری پژوهش‌ها سنجیده شود. از میان مبانی نظری ارائه شده و نیز استخراج شده از میان پژوهش‌ها، ارتباط منطقی میان نظریه و فرضیه در خصوص سه نظریه یافت شد. از نظریات منابع،

یادگیری و تا حدودی جامعه پذیری جنسیتی، متغیر وابسته خشونت علیه زنان و متغیرهای مستقلی چون منابع اقتصادی، تجربه خشونت در خانواده پدری و پذیرش نقش‌های جنسیتی کسب و ارتباط و نحوه تاثیرشان سنجیده شده است. به نظر می‌رسد انبوهی از نظریات که در بخش مبانی نظری پژوهش‌ها تعبیه شده بود کمتر در ساخت فرضیات مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

علاوه بر این، از میان ۲۲ پژوهش ۱۵ مورد از نوع پیمایشی (۶۸ درصد)، ۴ مورد اسنادی-پیمایشی (۱۸ درصد)، ۲ مورد پیمایشی - میدانی (۱۰ درصد) و یک پژوهش اسنادی می‌باشد.

در میان حجم نمونه‌های اخذ شده از جامعه‌های آماری متفاوت، ۱۸ مورد حجمی بیش از ۲۰۰ مورد (که در این جا بیشتر تعداد افراد بخصوص زنان حجم نمونه را تشکیل می‌داد) داشته و بیانگر آن است که حدود ۸۰ درصد پژوهش‌ها نمونه قابل توجهی را در نظر داشته‌اند. در میان کمترین حجم ۵۰ زوج و بیشترین آن ۱۹۵۰ مورد از زنان باردار بوده‌اند که از جامعه آماری اخذ شده‌اند.

در ۶ پژوهش (۲۷ درصد) از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بهره برده شده و در ۷ مورد (۳۲ درصد) از روش طبقه‌ای استفاده شده است. البته در برخی از پژوهش‌ها به طور دقیق مشخص نبود که روش نمونه‌گیری چیست؛ به عبارتی در مواردی از تلفیق چند روش نمونه لازم حاصل آمده بود و در برخی صرفاً به ذکر عنوان‌هایی چون "تصادفی سیستماتیک" و "یا" متناسب" اشاره شده بود. در دو پژوهش کل جامعه هدف بعنوان جامعه آماری و بدون نمونه‌گیری استفاده شده و در دو مورد از نمونه در دسترس جهت نمونه‌برداری بهره گرفته شده است. دو شیوه نمونه‌گیری نیز به طور مشخص تصادفی ساده ذکر شده و دو پژوهش نیز اشاره‌ای به شیوه نمونه‌گیری نداشته‌اند. البته قابل ذکر است برخی از شیوه‌های نمونه‌گیری این پژوهش‌ها ترکیبی از دو یا سه پژوهش می‌باشد.

پیرامون میدان مطالعات انجام شده، باید اذعان داشت عمدتاً جامعه آماری از میان زنان و بخصوص متاهل با حدود ۱۸ مورد (۸۱ درصد) انتخاب صورت گرفته است. در دو مورد میدان مطالعه شامل زوجها می‌گردد و یک مطالعه واحد خانواده را مبنای مطالعه قرار داده است. در یک مورد نیز مردان متاهل به عنوان میدان مطالعه برگزیده شده‌اند. در آخر در پژوهشی اسنادی چند مقاله موردی پیرامون خشونت علیه زنان مورد بررسی قرار گرفته است. تهران با داشتن ۸ مطالعه موردی (۳۶ درصد) بیشترین تکرار را در انتخاب میدان مطالعه توسط پژوهشگران داشته است.

در روش جمع‌آوری داده‌ها ۱۹ پژوهش (۸۶ درصد) از پرسشنامه جهت گردآوری اطلاعات بهره گرفته‌اند که از این تعداد ۱۳ مورد (۵۹ درصد) صرفاً پرسشنامه را مبنای جمع‌آوری قرار داده‌اند. در یک پژوهش اسناد و مدارک موجود در مراجع قضایی و کلانتری‌ها و در یک پژوهش مصاحبه روش جمع‌آوری داده‌ها می‌باشد. در تنها پژوهش اسنادی هم شیوه گردآوری داده‌ها ذکر نشده است.

در خصوص روش تحلیل، از تحلیل واریانس در ۷ پژوهش (۳۲ درصد) استفاده شده است. از رگرسیون در چهار پژوهش (۱۸ درصد) و ضریب همبستگی در ۱۲ پژوهش (۵۵ درصد) از روش‌های تحلیل بوده است. از آزمون t در ۵ پژوهش (۲۳ درصد) و از آزمون و آزمون کای اسکویر در ۹ پژوهش (۴۱ درصد) کاربرد داشته است. تحلیل مسیر از روش‌های رگرسیونی حاصل می‌گردد، با این حال به طور مجزا در دو پژوهش از آن برای تحلیل استفاده شده است. شایان ذکر است در تمامی

پژوهش‌ها از روش‌های توصیفی جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده اما ۲ پژوهش صرفاً روش توصیفی را جهت تحلیل به کار برده‌اند.

ب- ۲- ارزیابی و بازآفرینی پژوهش‌های مورد بررسی

پس از طبقه‌بندی روش‌شناسی پژوهش‌های مورد بررسی، در این مرحله تصحیح نتایج پژوهش‌های اولیه به منظور کشف و استخراج خطاها و تورش‌های مربوط به پژوهش‌ها صورت می‌پذیرد. باید توجه داشت استخراج تمامی تورش‌ها احتمالاً غیرممکن لکن از رویکرد هزینه و فایده مطلوب به نظر می‌رسد (رزنتال، ۲۰۰۱). یکی از انتقادات اساسی که منتقدین بر فرا تحلیل وارد می‌کنند این است که در آن مطالعات اولیه بد با مطالعات خوب تلخیص، ترکیب و تفسیر می‌شود. در پاسخ به این نقد می‌توان اذعان داشت که در ارزشیابی کیفیت نتایج پژوهش، فرا تحلیلگر به جای حذف مطالعات و مداخلاتی با کیفیت پایین‌تر از فرایند فرا تحلیل، تعیین می‌کند که آیا پژوهشگر کلیه مراحل پژوهشی را طبق اصول روش‌شناختی انجام داده است یا خیر. پس از انجام این عمل فرا تحلیلگر بایستی تعیین کند که قصد دارد از هر مطالعه چقدر بهره برد. به عبارت دیگر در این مرحله بایستی به مطالعات تحت بازنگری با توجه به کیفیت آن‌ها وزن یا ضریب دهد. در کل شیوه ارزشیابی کیفیت نتایج و شواهد پژوهش‌های تحت بازنگری به این شکل است که یک یا چند وسیله اندازه‌گیری عمدتاً به شکل پرسشنامه ساخته شود که در آن از چندین داور یا ارزشیاب مطلع جهت داوری استفاده می‌گردد. این ارزشیابی معمولاً در سطوح متفاوتی و براساس معیارهای متنوعی صورت می‌گیرد. (قاضی طباطبائی، ۱۳۸۹: ۸۲-۷۹).

در این مرحله ۲۲ پژوهش انتخابی در معرض سنجش پنج داور قرار گرفته، از ایشان خواسته شده است به کیفیت روشی هر یک از پژوهش‌ها و کیفیت درستی و نادرستی رویه‌ها و پاسخ‌های پژوهشی نمره‌ای از یک تا ۱۰۰ داده شود. نتایج به دست آمده در بخش روایی قضاوت‌ها به منظور سنجش میزان اجماع و توافق آرا صاحب‌نظران مورد پایش قرار گرفته است. روایی اثربخش در مطالعات مربوط به فرا تحلیل در زمره روش‌های ارزشیابی روایی به معنای توافق آن است که ضریب همبستگی یا پیرسن بین رتبه‌دهی‌های داوران و ارزیاب‌ها در واقع بهترین ضریب یا شاخصی است که می‌تواند منعکس کننده روایی قضاوت‌های موجود باشد. این ضریب با آن که خیلی مفید به نظر می‌آید لیکن قانع کننده نیست زیرا تعداد قضاوت‌های معمولاً بیش از یک مورد و یا در اغلب موارد توسط چندین داور صورت می‌پذیرد. بنابراین یک برآورد خوب از همبستگی رتبه‌های داوران می‌تواند محاسبه میانگین همبستگی بین نمرات آن‌ها باشد (قاضی طباطبائی، ۱۳۸۹: ۸۳ و ۸۴). بدین منظور پس از ورود امتیازات داوران در نرم‌افزار SPSS ضریب همبستگی محاسبه و با استخراج میانگین ضرایب، در فرمول ذیل قرار گرفته و ضریب نهایی روایی اثر بخش اسپرمن و براون به قرار ذیل حاصل گردید:

جدول ۵- همبستگی دوتایی نمرات داوران به ۲۲ پژوهش مورد بررسی

ضریب همبستگی پیرسن	متغیرها	\hat{r}_{ij}
۰,۶۳	داور اول و دوم	۱
۰,۷۵	داور اول و سوم	۲
۰,۷۱	داور اول و چهارم	۳
۰,۶۶	داور اول و پنجم	۴
۰,۶۸	داور دوم و سوم	۵
۰,۷۰	داور دوم و چهارم	۶
۰,۶۵	داور دوم و پنجم	۷
۰,۶۷	داور سوم و چهارم	۸
۰,۷۴	داور سوم و پنجم	۹
۰,۶۱	داور چهارم و پنجم	۱۰
۰,۶۸	میانگین	

$$R = \frac{n}{1 + (n)}$$

بر طبق محاسبات فوق و این که ضریب نهایی روایی اثربخش تابعی از دو پارامتر تعداد داوران و میانگین ضریب همبستگی بین رای (رتبه) داوران است، عدد حاصل معادل ۰,۹ نشان از آن دارد که میان رای داوران مبنی بر رعایت چارچوب‌های پژوهشی و ارتباط منطقی میان فرضیات و نتایج در ۲۲ مورد بررسی، همبستگی خوبی وجود دارد و نمرات ایشان نزدیک بهم بوده و ضریب نهایی بر روایی پژوهش‌ها دلالت دارد.

ج- طبقه‌بندی و ترکیب نتایج

در مطالعات فراتحلیلی زمانی که از نتایج مطالعات پژوهشی یا مداخله‌ای سخن به میان می‌آید ارائه هرگونه تعریف و برایندی دقیق از آن‌ها مستلزم بررسی رابطه بین آزمون‌های سطح معنی‌داری و برآوردی از اندازه اثر این مطالعات به صورت منفرد یا جمعی است. بنابراین این مرحله از فراتحلیل کاملاً براساس ارزیابی روش‌های برآورد، تغییرپذیری، ترکیب و تصحیح مفهوم اندازه اثر مبتنی است. مفهوم اصلی در فراتحلیل اندازه اثر^۱ است که میزان همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد. البته میزان تغییر در متغیر وابسته بر اثر متغیر مستقل را هم می‌توان اندازه اثر نامید که نشانگر متداول آن ضریب همبستگی است. اندازه اثر همچنین نشان دهنده میزان نادرستی فرضیه صفر یا میزان وجود و حضور پدیده مورد بررسی در جامعه آماری است (قاضی طباطبائی، ۱۳۸۹: ۸۵). در این بخش، نتایج تلفیق آماری ۷ فرضیه مدنظر درخصوص رابطه خشونت علیه زنان و سایر متغیرها از قبیل منابع اقتصادی، تجربه خشونت در نسل قبلی، جامعه پذیری، نقش و عامل جنسیتی، عامل

1. Effect size (ES)

فرهنگی، پدرسالاری، حمایت‌های قانونی و اجتماعی، عدم پذیرش و انجام تکالیف را ارائه می‌نماییم. بدین منظور از روش هگز و الکین و از معکوس واریانس فرضیه‌ها به عنوان وزن‌دهی به مطالعات می‌کنیم. نتایج تلفیق برای فرضیات با استفاده از نرم‌افزار cma به قرار ذیل است:

جدول ۶- نتایج تلفیق فرضیات پژوهش‌های مورد بررسی (بدون تعدیلگر)

تلفیق بدون تعدیلگر			نتایج برآورد تلفیق			
مدل	تعداد پژوهش‌ها	برآورد	معنی‌داری	آزمون Q	درجه آزادی	معنی‌داری
اثرات ثابت	۲۲	۰.۰۰۹۳-	۰.۰۰۰۱	۷۶.۲۳	۲۱	۰.۰۰۰۱
اثرات تصادفی	۲۲	۰.۰۰۳۱	۰.۵۲۰	-	-	-

در تفسیر جدول فوق باید اذعان داشت آماره Q در قالب توزیع کای اسکویر (با درجه آزادی $df=n-1$ که در آن n برابر تعداد مطالعات وارد شده به تحلیل است (برای برآورد ناهمگونی اندازه اثرها در مطالعات مختلف محاسبه می‌شود. ضریب همگونی Q برای رفع این دغدغه است که احتمال انتخاب نشدن نمونه‌ها را از جامعه آماری یکسان رفع کند. وقتی این آماره معنادار باشد، به معنای رد فرض صفر، و ناهمگونی اندازه اثرهاست. با این وصف در سطح اطمینان ۹۹ درصد، ناهمگونی معنادار است و نشان از ناهمگونی پژوهش‌ها دارد و تلفیق آن‌ها با مدل اثر ثابت مورد تایید نبوده و باید از مدل اثر تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در حقیقت، این آزمون نشان از آن دارد که فرضیات مربوط به رابطه خشونت علیه زنان و عوامل موضوعه، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات متفاوت‌اند و در این وضعیت، باید از متغیرهای تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده کرد.

در ادامه با ورود متغیر تعدیلگر که در این جا جنسیت افرادی است که ۲۲ پژوهش را انجام داده‌اند سعی بر آن است تا بسنجد جنسیت بر همگنی اثر دارد یا خیر. بنابر نظریات ارائه شده، سه نظریه منابع، یادگیری و فمینیستی که کاربرد بیشتری داشته‌اند می‌توانند مبنای انتخاب متغیر تعدیلگر قرار گیرد؛ در مرحله نخست ۱۲ پژوهش با این فرضیه را در مدل تعدیلگر وارد کرده؛ نتایج تلفیق فرضیات به قرار ذیل می‌باشد:

جدول ۷- نتایج تلفیق فرضیات پژوهش‌های مورد بررسی (با تعدیلگر جنسیت)

تلفیق با تعدیلگر جنسیت			نتایج برآورد تلفیق			
مدل	تعداد پژوهش‌ها	برآورد	معنی‌داری	آزمون Q	درجه آزادی	معنی‌داری
اثرات ثابت	۱۲	۰.۰۲۴۲	۰.۰۰۵	۳.۰۵۸	۱۱	۰.۳۶۲
اثرات تصادفی	۱۲	۰.۰۲۴۲	۰.۰۱۱۲	-	-	-

در این بخش، نتایج آزمون Q کاهش چشمگیر ناهمگونی بین فرضیه‌ها را نشان نمی‌دهد؛ به طوری که مقدار Q دیگر معنادار نیست. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تقسیم‌بندی مطالعات براساس تعدیلگر جنسیت مسئله‌ای به جا بوده است. در حقیقت فرضیات این ۱۱ پژوهش نشان از آن دارد که متغیر تعدیلگر جنسیت بر معنادار بودن اثر دارد.

در بخش بعدی با ورود متغیر درآمد نتایج تلفیق فرضیات سنجیده می‌شود. نتایج به قرار ذیل است:

جدول ۸- نتایج تلفیق فرضیات پژوهش‌های مورد بررسی (با تعدیلگر درآمد)

تلفیق با تعدیلگر درآمد			نتایج برآورد تلفیق			برآورد ناهمگونی	
مدل	تعداد پژوهش‌ها	برآورد	معنی‌داری	آزمون Q	درجه آزادی	معنی‌داری	اثرات ثابت
۱۶	۰.۰۲۲۱	۰.۰۰۵	۳.۲۹۰	۱۵	۰.۳۵۸		
۱۶	۰.۰۲۲۱	۰.۰۱۳۲	-	-	-		اثرات تصادفی

نتایج آزمون Q حاکی از کاهش چشمگیر ناهمگونی بین فرضیه‌هاست؛ به طوری که مقدار Q از ۷۶ به ۳ کاهش پیدا کرده است. این بدان معناست که تقسیم‌بندی مطالعات براساس تعدیلگر درآمدی و اقتصادی درست و به جا بوده است. در واقع این ۱۶ فرضیه همگی یک ادعا داشته و آن این که منابع به طرز معناداری بر خشونت علیه زنان اثر دارد.

در مرحله بعد متغیر تعدیلگر تجربه خشونت وارد مدل تحلیلی شده، نتایج آزمون Q به قرار ذیل است:

جدول ۹- نتایج تلفیق فرضیات پژوهش‌های مورد بررسی (با تعدیلگر تجربه خشونت)

تلفیق با تعدیلگر تجربه خشونت			نتایج برآورد تلفیق			برآورد ناهمگونی	
مدل	تعداد پژوهش‌ها	برآورد	معنی‌داری	آزمون Q	درجه آزادی	معنی‌داری	اثرات ثابت
۱۴	۰.۰۳۲۰	۰.۰۰۶	۳.۳۹۶	۱۳	۰.۳۶۷		
۱۴	۰.۰۳۲۰	۰.۰۱۸۲	-	-	-		اثرات تصادفی

بر مبنای نتایج تقسیم‌بندی مطالعات براساس تعدیلگر تجربه خشونت درست و به جا بوده است. در واقع این ۱۴ فرضیه همگی یک ادعا داشته و آن اینکه تجربه و یادگیری خشونت به طرز معناداری بر خشونت علیه زنان اثر دارد.

د. دسته‌بندی راهکارها و پیشنهادها

روش فراتحلیل یکی از برترین کوشش‌های محققان برای غلبه بر نارسایی‌ها و تعارضات پژوهش‌ها در علوم اجتماعی است. بازبینی و مرور نظام‌مند پژوهش‌های کاربردی حوزه خشونت علیه زنان نشان می‌دهد، دستیابی به دقت و تمرکز علمی، نیازمند مطالعاتی از قبیل فراتحلیل می‌باشد. در این فراتحلیل، به رغم فراتحلیل‌های دیگر حوزه مربوطه، تبیین جنبه‌های آماری و تشریح مولفه‌های

روش‌شناختی چشم‌گیر است. نکته قوت این فراتحلیل استفاده از نتایج مطالعات انجام شده و دانش‌شناسی برای بررسی رفتار اطلاعاتی و سازه‌ای خاص به این حوزه است.

در یک مرور نظام‌مند بروی پیشنهادهای پژوهشی ارائه شده، می‌توان دسته‌بندی ذیل را به عنوان نقطه عطف پژوهش‌های بعدی در حوزه خشونت علیه زنان در نظر داشت.

۱. پیشنهادهای متکی بر مسائل اقتصادی

این پیشنهادهای با محورهایی چون تامین نیازهای اولیه و یا حداقلی و ایجاد رفاه منطقی و ایجاد سیستم تامین اجتماعی و بیمه‌ای برای زنان در جهت کاهش میزان خشونت علیه زنان و نیز کاهش وابستگی مالی زوجین از اطرافیان بر مبنای نظری منابع تاکید دارند.

۲. پیشنهادهای مبتنی بر نگاه جنسیتی

تجلیل از زنان به منظور ارتقا جایگاه آن‌ها در نهاد خانواده و جامعه و روشن‌سازی موقعیت و نقش زنان در جامعه و آگاهی بخشی به این قشر از حقوق اجتماعی و خانوادگی خود از راهکارهای کاهش خشونت در بعد تعدیل کلیشه‌های جنسیتی تلقی می‌گردد.

۳. پیشنهادهای دال بر جلوگیری از انتقال خشونت

پرهیز از پرخاشگری زوجین در منظر فرزندان و راه اندازی برنامه‌های تلویزیونی با محوریت کاهش خشونت و پرهیز از نمایش صحنه‌های خشونت بار خصوصا در عرصه خانواده در رسانه‌ها که موید انتقال و تجربه خشونت از نسلی به نسل دیگر است.

منابع

- اعزازی، شهلا (۱۳۸۰)، *خشونت خانوادگی؛ زنان کتک خورده*، اول: تهران: سالی.
- اعزازی، شهلا (۱۳۸۰)، *جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- ال‌همپتون، رابرت و همکاران (۱۳۸۸)، *خشونت خانواده، پیشگیری و درمان*، ترجمه داود کربلایی، محمد میگونی. تهران: نشر آفرینش.
- ایزائلو، بلال، حبیبی، مجتبی (۱۳۹۰)، کاربرد فراتحلیل در تحقیقات علوم اجتماعی و رفتاری: مروری بر مزایا، تنگناها و روش‌شناسی، *تحقیقات علوم رفتاری*، دوره ۹، شماره ۱، تهران.
- آقابیکولی، عباس و آقاخانی، کامران (۱۳۸۶)، بررسی پدیده همسرآزاری در شهر تهران در سال ۱۳۷۹، *مجموعه مقالات آسیب‌های اجتماعی ایران*، انجمن جامعه‌شناسی ایران، تهران: آگه.
- جکینز، ریچارد (۱۳۸۱)، *هویت اجتماعی*، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران، شیرازه.
- حسینی، حسن (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی نظام گسیختگی خانواده و طلاق*، تهران: سلمان.
- خاکی، غلامرضا، (۱۳۸۷)، *روش تحقیق با رویکرد به پایان نامه نویسی*، انتشارات بازتاب، تهران: چاپ چهارم.
- روی، ماریا (۱۳۷۷)، *زنان کتک خورده*، ترجمه مهدی قرچه داغی، تهران: علمی.
- زاهدی، شمس السادات، محمدی، ابوالفضل (۱۳۸۴)، *فرا تحلیل: راهی به سوی شناسایی ارزشیابی ترکیب و تلخیص پژوهش*، مطالعات مدیریت، شماره ۴۷.
- زاهدی، شمس السادات؛ محمدی، ابوالفضل (۱۳۸۴)، *فرا تحلیل: راهی به سوی شناسایی ارزشیابی ترکیب و تلخیص پژوهش‌های گذشته، مطالعات مدیریت بهبود و تحول*، شماره ۴۷.

- سهرابی فرد، نسرین (۱۳۸۵)، *مروری بر مبانی فراتحلیل*، جهاددانشگاهی دانشگاه تهران.
- صدیق سروسستانی، رحمت اله (۱۳۷۹)، *فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران*، بهار و تابستان، شماره ۱۵.
- قاضی طباطبایی، محمود؛ ودادهیر، ابوعلی (۱۳۸۹)، *روش تحقیق فراتحلیل*، تهران: جامعه‌شناسان.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۷)، *راهنمای عملی فراتحلیل در پژوهش علمی*، تهران: سمت.
- Cornell, J. E. & Mulrow, C. D. (1999), Meta-analysis. In: H. J. Adèr & G. J. Mellenbergh (Eds). *Research Methodology in the social, behavioral and life sciences* (pp. 285–323), London: Sage.
- Nordmann, AJ; Kasenda, B; Briel, M (2012), "Meta-analyses: what they can and cannot do". *Swiss medical weekly* 142.
- Rosental, Robert & dematto, m.r. (2001), meta analysis: recent developments in quantitative methods for literature reviews, *annual review of psychology*, 52, pp.59-82.
- Wolf, Fredric (1986), *Meta-Analysis: Quantitative Methods for Research Synthesis*, Volume 59, SAGE Publications.

منابع به کار گرفته شده جهت فراتحلیل

- اشراقی، محمد (۱۳۸۵)، *نگاهی جامعه‌شناختی به پدیده خشونت علیه زنان (مطالعه موردی اصفهان)*، *علوم اجتماعی*، دانشگاه آزاد شوشتر، زمستان، شماره ۲.
- اعظم‌آزاده، منصوره؛ دهقان فرد، راضیه (۱۳۸۵)، *خشونت علیه زنان در تهران رابطه بین جامعه‌پذیری جنسیتی، منابع در دسترس زنان و روابط خانوادگی*، *پژوهش زنان*، دوره ۴، بهار و تابستان، شماره ۱ و ۲.
- بختیاری، افسانه؛ امیدبخش، نادیا (۱۳۸۲)، *بررسی علل و آثار خشونت علیه زنان در خانواده در مراجعین به مرکز پزشکی قانونی بابل*، *پژشکی قانونی*، پاییز، شماره ۳۱.
- بگ رضایی، پرویز، (۱۳۸۳)، *بررسی عوامل موثر بر میزان خشونت مردان نسبت به زنان در خانواده*، *فرهنگ ایلام*، تابستان و پاییز، شماره ۱۸ و ۱۹.
- پورقاز، عبدالوهاب؛ رقیبی، مهوش (۱۳۸۳)، *بررسی نوع و عوامل خشونت خانگی علیه زنان در بین قبایل ترکمن استان گلستان*، *علوم تربیتی و روانشناسی*، دانشگاه سیستان و بلوچستان، سال اول، اسفند، شماره ۱.
- پورنقاش تهرانی، سیدسعید (۱۳۸۴)، *بررسی خشونت خانوادگی در خانواده‌های تهرانی*، *دانشور رفتار*، دانشگاه شاهد، سال دوازدهم، شماره ۱۳.
- حسن، معصومه و دیگران، (۱۳۸۹)، *خشونت خانگی علیه زنان باردار شیوع و علل مرتبط، زن و جامعه*، سال اول، زمستان، شماره ۴.
- حیدری، فاضل؛ دلخوش، نرگس (۱۳۸۴)، *بررسی اشکال خشونت خانوادگی در خانواده‌های نظامیان*، *ره‌آورد مدیریت نظامی*، شماره ۱۷ و ۱۸.
- خاقانی فرد، میترا (۱۳۹۰)، *بررسی نقش خشونت علیه زنان، جامعه‌پذیری جنسیتی و سرمایه‌های اجتماعی در پیش‌بینی سلامت روان گروهی از زنان شهر تهران*، *مطالعات اجتماعی و روانشناختی زنان*، سال نهم، پاییز، شماره ۲.
- رئیزی سرتشنیزی، امرا... (۱۳۸۱)، *خشونت علیه زنان و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی شهرستان شهرکرد*، *پژوهش زنان*، بهار، شماره ۳.

- صالحی، ابراهیم، صالحی، صادق (۱۳۸۴)، بررسی عوامل مؤثر بر خشونت مردان نسبت به زنان در استان مازندران، علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان، سال دوم، شهریور، شماره ۲. طاهرخانی، سکینه و دیگران (۱۳۸۸)، بررسی میزان خشونت خانگی علیه زنان و ارتباط آن با مشخصات زوجین، **پزشکی قانونی**، دوره ۱۵، تابستان، شماره ۲.
- عارفی، مرضیه، (۱۳۸۲) بررسی توصیفی خشونت خانگی علیه زنان در شهر ارومیه، **مطالعات زنان**، تابستان و پاییز، شماره ۲.
- عباسزاده، محمد و دیگران (۱۳۸۹)، خشونت خانگی، تهدیدی علیه سلامت روانی مطالعه جامعه‌شناختی زنان متأهل شهر تبریز، **مطالعات امنیت اجتماعی**، شماره ۲۴.
- علی‌وردی‌نیا، اکبر و دیگران (۱۳۸۹)، تبیین نگرش دانشجویان دختر نسبت به خشونت علیه زنان آزمون تجربی دیدگاه یادگیری اجتماعی، **مسائل اجتماعی ایران**، سال اول، تابستان، شماره ۱. غضنفری، فیروزه (۱۳۸۹)، رابطه الگوی روابط خانوادگی و خشونت خانواده علیه زنان در استان لرستان، **بهداشت روانی**، سال دوازدهم، تابستان، شماره ۲.
- لهاسی‌زاده، عبدالعلی؛ مدنی، یوسف (۱۳۸۹)، گرایش شوهران به خشونت علیه همسران مطالعه موردی شهر شیراز، **زن و جامعه**، سال اول، بهار، شماره ۱.
- لیاقت، غلامعلی (۱۳۸۴)، **خشونت علیه زنان در خانواده** (تحقیقی در تهران)، علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال دوم، بهار، شماره ۵.
- محمدی، فائزه؛ میرزائی، رحمت (۱۳۹۱)، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان (مطالعه شهرستان روانسر)، **مطالعات اجتماعی ایرانیان**، سال پنجم، زمستان، شماره ۴.
- ملکی، امیر، نژادسبزی، پروانه (۱۳۸۹)، رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانواده با خشونت خانگی علیه زنان در شهر خرم‌آباد، **مسائل اجتماعی ایران**، سال اول، تابستان، شماره ۲.
- نریمانی، محمد؛ آقامحمدیان، حمیدرضا (۱۳۸۴)، بررسی میزان خشونت مردان علیه زنان و متغیرهای مرتبط با آن در میان خانواده‌های ساکن در شهر اردبیل، **اصول بهداشت روانی**، سال هفتم، پاییز و زمستان، شماره ۲۷ و ۲۸.
- نوابخش، مهرداد؛ قجاوند، کاظم (۱۳۸۷)، بررسی عوامل مؤثر بر خشونت مردان معتاد علیه زنان باردار، **اعتیاد‌پژوهی**، سال دوم، شماره ۸.